

«ԱՐՄԷՆԻԱ»-ԻՆ ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԳ

Տէր զի՛րազում եղեն նեղիչք իմ, և բազումք յարեան ի վերայ իմ: Սյլ դու Տէր, օգնական իմ ես, փառք իմ եւ բարձրացուցիչ գըւ խոյ իմոյ:

ՍԱՂՄՈՍ

Մեր ընթերցողքը կը յիշեն անշուշտ թէ, քանի մը ամիս առաջ, «Սուրհանդակ»ի 20րդ թիւով քըն նադատեցինք «Արմէնիա»ի կարգ մը անհիթեթ յօդուածներն որովք «Հայաստան»ի վրայ կը յարձակէր ամենայն անիրաւութեամբ: Թէպէտ «Արմէնիա» չի պատասխանեց շուտ, բայց գիտէինք թէ իր յանցանքն ընդունելու փափաք չունէր նա երբեք, և գիտնալով իր կռուատէր ընդթիւնն կ'ըսէինք մեր բարեկամաց թէ յարմար առթի մը կըստատէ յարձակելու համար: Փառք Աստուծոյ որ առիթն չուտ վրայ հասաւ: Թուրք կառավարութիւնն վերջերս, մէկ կողմէն, սկսաւ հաւաքել մեզ ու մեր թերթի խափանման համար աշխատիլ՝ աղատութիւն քարոզած լինելու համար, և միւս կողմէ Հայկական Միութիւնն և կարգ մը անձեր փութացին բանագործել զմեզ հըրողորակաւ իրենց մասնաւոր նըպատակին համար, և ժամանակն էր որ «Արմէնիա» ալ իր պահած վրէժն լուծէր և լրագրոյս ստացած կարեւորութեան դէմ արգելք մը հանէր: Եւ ահա իր 45րդ թիւով կը դրկէ մեզ իր առաջին հարուածն, «մի քանի տող Սուրհանդակին համար» վերնագրով երեք ու կէս սիւնանոց մի խմբագրականով, որոյ մէջ գործածուած հայհոյութիւններն ու ստորին բառերն իրարու քով եթէ դնենք մէկ սիւնակն կը լեցնեն արդէն: Դադարաւ մը տալու համար, հոս կը դնենք մի քանիսն այդ բառերէ շոքը գործածած է «Արմէնիա» արդարութիւնը պաշտպանելու համար: «Հարամութիւն, ստորին ոճ, ստախոսութիւն, անամոթ, ստախոս, անամոթ սրտախօս, քաջութիւն կ'ըզգայ

սուտ խօսելու մէջ, կարմրելու անընդունակ երես, անամոթարար սուտեր գրող, կեղծաւոր բարեկամ, գայթակղութիւն սիւտող, չարամիտ, կոյր, ևն ևն: «Արմէնիա»ի մեծարոյ խմբագրէն արգարե կըստատէինք պատասխան մը, բայց չէինք տակաւել որ այս ատենանի հայհոյութիւններ այն գրչէն որն նուիրուած է աղագիտութեան բարձր սկզբունքներն քարոզել և միութիւն ու զօրութիւն յառաջ բերել աղբին մէջ: Այո՛, քաջ ճանչալով «Արմէնիա»ն կըստատէինք պատասխան մը, բայց քաղաքավարի լուրջ յօդուած մը, սակայն կը ցուինք թէ խաբուած ենք եղեր մեր կարծիքն մէջ, թէ և մեր այս խաբուած լինելն օգտակար եղաւ մեզ ու մեր գաղտնի համար: Աւելորդ չենք սեպեր ըսել ճիշդ հոս թէ մենք փափոք չունինք պատասխանել «Արմէնիա»ի այդ յօդուածին տեղողութեան, վասն զի կարող չենք և ուսած չենք հայհոյել ու տալ մեր եզրօր անվայել անուններ՝ կոչելով զայն ստախօս, կոյր, չար և որ ի կարգին: Ուստի մեր արգոյ պաշտօնակցի գործածած բոլոր այդ անվայել խօսքերն իրեն վերադարձնելով, մենք կ'անցնինք ուղղել քանի մը կարեւոր սխալներ որ պէտք ունին բացատրութեան:

1. Հայրենասիրական Միութեան Պատուիրակի ըսածներն իսկ զթուրքով չէին «Սուրհանդակ»ի մէջ ինչպէս որ կը հաւտայ «Արմէնիա», այլ ճշմարտութիւններ էին: Տ. Աւետիսեանցի խօսքերն ժողովրդին ստուար մեծամասնութեան զարդոյթ պատճառեցին այդ երեկոյ և «Սուրհանդակ» արդարութիւնը գրեց: Այս մասին ունինք նաև ուրիշ ըսելիքներ, բայց չենք կրնար զայնս հրապարակել վրայ դնել:

2. Մենք «Արմէնիա»ի կեղծ բարեկամն եղած չենք, և չունինք գիմակ մեր երեսի վրայ, այլ հինգ տարիներէ ի վեր իւր անկեղծ բարեկամն ենք եղեր: Իսկ անոնք են կեղծերն որք կը համակրին իւր բոլոր սխալներուն, ճիշդ այնպէս որպէս լինէին ատենք պարզ ճշ-

մարտութիւններ: «Արմէնիա»ի պատուարժան խմբագիրն գիտէ անշուշտ թէ մենք էինք այն անձն որ՝ առաջին անգամ լինելով՝ պաշտպանեցինք զիւր ուղղութիւնը և կռուեցանք իւր թերթին համար անոնց դէմ որք այժմ իւրը բարեկամ կը քծնին իրեն: Կը ցուինք ի սրտէ թէ մեր հին բարեկամն կեղծն ու անկեղծն չփութած է բոլորովին, և թշնամի կը կարծէ զայն որ իւր սխալն իրեն յիշեցնել կը յանդգնի:

3. Հայրենասիրական Միութեան երբեք «Մարտիկոյ Հայոց ընկերութիւն» անունն տալով՝ մենք ո՛չ ոճիւր մը գործած ենք և ոչ ալ չարամտութիւն մը ըրած ենք, ինչպէս որ կը կարծէ «Արմէնիա»: Այդ ընկերութեան համար «Սուրհանդակ»ի մէջ գրուածներն բաւական են մեր ըսածները հաստատելու համար: Կը հարցընենք հիմայ մեր արժանաւորագիտութեան թէ չարամտութիւն է թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին «Պօսոյ Հայոց Պատրիարքն» ըսել: չարագործութիւն է Հայոց կաթողիկոսն զիջածնի Ս. Կաթողիկոսն» անուննել, վերջապէս չարամտութիւն է «Վանայ Հայոց եկեղեցին» կամ «Սր. Կաթողիկոս, վանքը» անուննել այդպէս զայն հաստատութիւնները: Եթէ ասոնք չարամտութիւններ ըլլան, բոլոր Հայոց լրագիրներն, ինչպէս նաև «Արմէնիան», չարամիտ լինելու են, իսկ եթէ չարամտութիւններ չեն, հետեւեալք Արմէնիա չարաչար կը սխալի մեզ չարամիտ անուանելով այսպիսի աննշան բանի մը համար:

4. Մեր թերթն երկպառակութիւն ո՛չ ձգած է, ո՛չ ալ փափաք ունեցած է ձգել ժողովրդի մէջ, և ոչ ալ անձնական շահ մը վնասած է իր գործով: Խմբագրութեանս կրած նիւթական և բարոյական ծանր վնասներն և նոյն իսկ չարաչար աշխատելով իր առողջութեան վնասած լինելն ժողովրդի աչքին առջև է արդէն: Թող նա խօսի և ըսէ Արմէնիայի թէ «Սուրհանդակ»ի խմբագիրն որչա՛փ վնասած է և վնասելու

դիւրբին մէջ է ց'այսօր՝ լոկ աղգային դատին համար՝ իր կարողութեան համեմատ՝ ծառայութիւն մը ընելու նպատակաւ: Եթէ այս ամէնն չահանգրութիւն կը նշանակեն, կողաչենք թող Արմէնիա ցոյց տայ մեզ թէ ո՞րն է անհանգրութիւնը...

Այսչափ գրելէ վերջ պարտք կը զգանք մեր ընթերցողաց ու շարժութեան ներկայացնել մի կէտ ևս, և այդ ալ սա է թէ Արմէնիա ց'այսօր հրապարակ եկող գաղթական Հայոց ամէն թերթերն, «ՂԱՄԱՆԻ»-է զատ, պարսաւած ու հայհոյած է: Երբ «Արեգակն» լոյս տեսաւ, հայ մամուլն մէջ Մարտիկոյ թերթն էր որ լուր իր զօրութեամբ յարձակեցաւ անոր վրայ: Երբ «Հնչակ» հրապարակ եկաւ, Արմէնիա Հայ թերթն էր երկար խմբագրականներով, թղթակցութիւններով և իր պատուիրակներով վազեց անոր վրայ: Երբ Հայաստան հրատարակուեցաւ, Տէր իմ Աստուած, երկինք պայթեցան, և Մարտիկոյ Արմէնիան կայծակնաւ եղաւ, մոռնալով տոտր խմբագրին և Տ. Յակոբեանի համար իր հին կարգացած գովեստներն, գրեց և հակառակեցաւ ատենց և նոյն կրնէ տակաւին: Ռուսաստանէն և ամէն կողմէ բողոքներ բարձրացան այս մասին, բայց ի զուր: Ամերիկայի Հայ թերթն ալ բողոքեց այս կռուին գէժ, և իւր այս յանդիմութիւնն անպատիւ չի մնաց: Սակայն երբ «ՂԱՄԱՆԻ» հրապարակ եկաւ, «Արմէնիա» լռեց, թէ և Տ. Չերազի ուղղութիւնը «Արմէնիա»ի խելքին չէր պառկէր, սակայն ձայն մը չեղաւ, վասն զի այդ թերթի գրուին կը կենար Մինաս Չերազ մը...

Արդ կը հարցնենք Արմէնիայի արգոյ խմբագրին թէ, եզրայր, ձեր այս անտեղի և անիրաւ յարձակումներն են որ պառակտում յառաջ կը բերեն, թէ «Սուրհանդակ»ի արգար բողոքներն, ինչ կը փնտռէք այս ու այն պարտաւերով, կողաչենք բացատրեցէք մեզի:

Կը երատարակուի ամէն շաբաթ ու չորեքշաբթի օրեր իւր յաւուկ սպարանէն, Երևան, Մէլիք Երանցի, Երևան, Երևան, Երևան:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. Նախանգաց (Երևան քաղաքէն դուրս) Գաղտնիք ու Մէլիք Երանցի:

Տարեկան երկու տարւոյ
Քաղաքէն երկու տարւոյ
Երևան քաղաքէն երկու տարւոյ

Թղթատարութեան ծախքը ի միտք բերուեալ վարէ: Կամ անդադրելուն է կանխիկ վճարելի: Ծանուցումներ կընդունուին գովազուցիչ պաշտաններով:

Նամակ կամ ճրար դրկել իսկ է հետեւեալ փոստէն:

To The Editor of THE AZADOUTIAN,
100 Centre Street,
New York City.

The Azadoutian

PUBLISHED EVERY WEDNESDAY & SATURDAY
At No. 100 Centre St. New York City.

TERMS TO SUBSCRIBERS, Free of Postage
in the United States (outside of New York
city limits) and in Canada and Mexico:—

One copy, one year \$ 2.00

Remittances made payable to and all
communications addressed to The Editor
of The "Azadoutian", 100 Centre Street,
New York City.

Entered at the Post-Office at New York as
second class matter.

Ս. ՓԻԿԵՆԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԸ

Ողորմութիւն ըրէ՛ք, եղբարք, զի ողորմութիւնընք քոյր է ազօթից:

Վ. ՀՈՒԿՈ

Ամերիկայի Հայ գաղթականութիւնն իւր ազգային պարտականութիւններն կատարած չը լինիր, ու հայերենասէր Հայը ճշմարիտ ազգասէր մը չը կրնար ճանչցուիլ եթէ մոռանայ գթութեան այն յարկն յորում հիւանդը, որք, խելագարը, ծերն ու անապաշտպանը դեղ, կրթութիւն, բժշկել ու ապաստանարան կը կը գտնեն ազգայինների առատ նուէրներով: Զայս ճշմարտութիւնը քոյր ծանաչելով էր որ հանգանակութիւն մը բացուեցաւ Նոր Աշխարհի Հայոց մէջ, ի նպատակ նոյն Հիւանդանոցի վերաշինութեան: Սակայն այդ կարեւոր գործն ի գլուխ չեկաւ տակաւին: Կարծես ուրիշ գործեր մոռցնել տալ կուզեն ժողովուրդին այս գթութեանն կարեւոր հաստատութիւնն որուն ամէն Հայ, աղքատ կամ հարուստ, այր և և կին, մեծ ու փոքր, բոլորական կամ լրտաւորչական պաշտքեր ունին վճարելիք, նուիրական պարտքեր:

Արդարեւ ցայսօր ստորագրեալ դրամներու գումարն մեծ բան մը չի ներկայացներ: Եւ այս պատճառներ չէ գաղթականութեան համար: Պէտք էր որ հիմայ գանձած ու խաւրած լինէինք արդէն պատկանելի մի գումար: Սակայն անցեալն անցեր է արդէն, հարկ է այսուհետեւ կրկնապատկել ջանքերն անցելոյն սխալ դարմանելու համար: Թէ՛ այս առթիւ կազ

մուծ յանձնարարենք և թէ ժողովուրդն մանաւանդ աշխատելու են այս գործի գլուխ հանել՝ միանգամ ևս ապացուցանելով թէ մենք, թէ և հեռի մեր երկրէն, բայց սրտով կապուած ենք անոր:

Մենք մեր նիւթական պարտքեր վճարելով չի բաւականանալ սակայն, աշխատենք և թելագործենք ուրիշ երկրներու Հայերն որ մեզ հետեւին: Այո՛, մի՞թու՞մ մը, բարի և սխալ մը յառաջ երբեք ազգին մէջ: Եւ այս մասին դժուարին չէ միջոցներ գտնել: Գործընկալի եթէ գաղթականութիւնն Հիւանդանոցի գէթ վեց սենեակներու շինութեան և կահաւորութեան համար պէտք եղած ծախքերն յանձն առնէ տալ, անոնց վրայ առանձին արձանագրութիւն մը գնելու պայմանաւ, տարակոյս չունինք որ ուրիշ գաղթական խումբեր կամ այլ և այլ քաղաքացի Հայ ժողովուրդներ բարի նախաձեռն մը պիտի շարժին, և պիտի ջանան թերևս գերազանցել զմեզ: Տիար Ս. Մ. Մինասեան որ առաջին անգամ յղացած է այս խորհուրդն, կը վստահացնէ զմեզ թէ այդպիսի մի ձեռնարկ չի կրնար առանց յաջողութեան մնալ:

ԳԱՎԱՅԵԱՆ ՍՐԱՄ ԷՅԻՆՏԻ

Ազնուաշուք Յովսէփ Էփ. Գաղափերն միեակ որդին Արամ Էփ. որ իր հօր աջ բազուկն եղած էր անոր ընդարձակ գործոց մէջ, յունվար 17ին յանկարծամահ եղած է Տոմատ փաշայի ապարանքին մէջ: Մահուան պարագաներն, Անեկեքի պատմածին նայելով, հետեւեալներն են: «Կիրակի օր, Արամ Էփ. երեկոյեան ժամը տասնուկէսին Գաղափ փաշայի ջրանոցէն կը մեկնէր Սալիկ սէյի հետ քէհեա Մահմուտ փաշայի, որուն հետ իր հայրը գործի սերտ յարաբերութիւններ ունէր, և երկուքն ի միասին Ղալաթիա երթալով, լիառատ ընթրիք մը կընէին: Հոն, կորուզուի որ գիշերը Արամ Էփ. Տոմատ Մահմուտ փաշայի ապարանքը երթալ ի Գուրիշլի՛մ կարգադրելու համար այս վերջնայն և Գաղափեան Յովսէփ Էփ. ի միջև գտնուած գործ մը: Գիշերուան ժամը երկուքն ասենները, Արամ Էփ. կերթալ անդ, և մինչ գետնայարկի դռն լինին մէջ վերարկուեն հանած կը տաք նար վառարանին մօտ, Կթուին վրայ կը կըլի կաթնածաճար: Լուր կը աղբ ու անմիջապէս մերձակայ երկու բնակիչներու, որք հազիւ կը հասնին տասը վայրկեանէն, այլ իրենց ուրիշ բան չէր մնացած ընել բայց եթէ հաստանել մահը: Նոյնհետայն լուր կը արուի ծնողացն, և երկուշաբթի տուաւ, մարմինը կը փոխադրուի ի Բերա, Ս. Երրորդութեան եկեղեցին:»

«Եկեղեցւոյ պաշարանին մէջ, Յովսէփեան, զիպնետութիւնը կը կատարեն և կը հաստատեն թէ սրտային կաթնածած մը ունեցած էր:— Ընդ այդ պաշարանին մէջ կատարուած է ասկից տաճը ողորացեալ Տքթ. Քեաթիպեանի ալ զիպնետութիւնը:»

Ո՛վ դիտէ, գուցէ Արամ Էփ. նախ ալ արժանացած է այդ տիտեր բազկին որով մահացած ողորացեալ Տքթ. Քեաթիպեանի: . . .

Հաւատ չընծայելով Թուրք մայրաքաղաքին մէջ հրատարակեալ լրագրաց զրաճներուն, մենք պիտի ըստեսնենք ստոյգ լուրեր ստանալ այս մասին մեր Կ. Պոլսոյ թղթակցէն:

ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԻՐՆԵՐ

Վանքի հանրադրութիւններ կը տեղան Պոլսի, անարժէք ու աննշան միտած թղթի կտորներ որոցմէ բուռութիւն և սպառնալիք կը բուրէ:

Յունվ. 16ին Լիւրիքնուս և Ղաւմէնի լրագրաց ինչ ինչ հրատարակութեանց դէմ բողոքող 200 ստորագրութեամբ մի հեռագիր ուղղուեցաւ ի Կոյս. պալատ, որոյ կարեւոր մասնն հոս կարապետենք, վստահացնելով թէ այդ 200 ստորագրողներէն գուցէ երկու երկուստանեալն իսկ համարիտ չէ հանրադրութեան ոգոյն:

«Այս տեղ եղած գրոյցի մը համաձայն, Լեւրիպնուս (՞) լրագրոյն 21 նոյեմբեր և 11 դեկտեմբեր թիւերուն և Արմենի լրագրոյն մէկ քանի թիւերուն մէջ սուտ և անհիմն լուրեր հրատարակուել են թէ քրեադերն ըստպանած են կարգ մը հայեր, նոցա գիւղերն ու տուններն աւարի տուած ու այրած, և գոյքերն ու անասունները կողոպտած են: Լեւրիպնուսի այդ անգեղութիւնները տուած է խռոսովարարներու ընկերութիւն մը որ Լոնտոնի մէջ «Հայոց Խայրենասիրաց ընկերութիւն» քոյրն ներքեւ այլ և այլ խռովարարութիւններ ի գործ կը դնէ: Իսկ այդ Արմենի լրագիրն կը հրատարակէ պոլսեցի Մինաս Զեքազ անուն անձն, որ այդ ընկերութեան խռովարարութեան մասնակցելու համար անցեալները Լոնտոն գնացած է:»

Յունվ. 17ին Վանի քաղաքական ժողովոյ կողմանէ մի ուրիշ հեռագիր ղրկուել է, ուղղեալ առ Մեծ Եպարքոսն յայտարարող թէ Տիւնուզ (Տէյ) ի նիւուզ ըլլալով է) լրագրի և ուրիշ թերթերու հրատարակած լուրերն են ստացող և որ ի կարգին:

ՄԻ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ կիրակի օր մի քանի Հայ երիտասարդներ ի մի հաւաքուեցան հաւաքուեցան արեւելեան կերակուրներով զարգարեալ սեղան մը վայելելու և արեւելեան եղանակներով, նուազարանով ու ազգային երգերով գոհարձանալու համար: Սեղանին վրայ աստեղծարարութիւններ տեղի ունեցան մի քանի անձերու կողմանէ որոց նիւթն ազգային էր բոլորովին: Այս հացկերոյթ նոր ընկերութիւն մը ծնաւ որոյ կանոնադրին պատրաստելու համար հինգ անձերէ բաղկացեալ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, որ այս երեկոյ պիտի գումարուի այժմեան այժմեան Ատենայեան տունը: Սա ընկերութեան նպատակն պիտի լինի հայկական խնայողներ տալ, հաց կերոյթներ ընել և ալ անոնք միջոցներով հայ ժողովուրդն զուարճացնել և ներշնչել անոր ազգային գգացումներ:

Նոյն սեղանին վրայ Պ. Առեւտպեան չի մոռացաւ խօսիլ լրագրոյն մասին. այդ առթիւ ի մէջ այլոց խնդրեց հանդիսականներէ որ ըստ կարի՝ օգնեն այդ թերթին և քաջաբերեն գայն:

ԹԱՂԱՐԱՆ ԱՐՏՈՆԱԳԻՐ

Թուրք կառավարութիւնն, դեռ քանի մը երկուտասանեակ տարիներ տառջ հետեւեալ ոճով գրուած արտօնագիրներ կուտար մեր ննջեցեալ Հարց թաղման համար: Վերջերս այդ արտօնագիրներէն օրինակ մը ձեռք բերելով կը հրատարակենք զայն ի գիտութիւն ազգայնոց:

Լապիսի լիպտը գաթրանի, համարի թաճը չէթմանի, մահրումը տէրկեա՛ր Բապարանի, . . . պիտան խօճա փափազա ինչա օլունուր քի քէթէրէի քիթիսայի մեքրուհէտէն . . . նամ քիթէտէ միւրտ օլունուր, կերչի նաչի քէրիսար թօփրադ քապուլ իթմէզ իսէտէ թէնաֆիւրէնի հէր քէտի իգաճ իտէճէկիւնէ՛ մէպնի, պիւր հէնտէք գազարուպ իշինէ՛ աթուպ չիյնէ՛:

յուպ պաւրուպ կէլէսին, ա՛ խընզըր քեաֆիր:

ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կուպրի (ղաթրան) գոյնով հագուստ հագնող, սատանայի թագ դընող, Աստուծոյ ներկայութենէն վրոնտուած . . . (այս ինչ) Տէր քահանային կը ծանուցուի որ հայհոյիչ ու պիղծ եկեղեցիէն ելող . . . անուն անձը սատկած է, որոյ պիղծ մարմինը թէպէտեւ հոյը չընդունիր, բայց որպէսզի գարշահոտութիւնը մարդիկ անհանգիստ չընէ, փոս մը փորել տալով մեջը նետես ու կոխուես ու ետ դառնաս, ա՛յ հայհոյիչ խոյ:

Թ Ղ Ա Վ Ց Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ե

«Ա.ԶԱՏՈՒԹԻՒՆ»-Ի ՃԷՔՍԸ

— —

ՃԷՔՍԸ, ՄԻ. Փետր. 4

Այս օր երբ ստացայ Ձեր պատուական լրագրոյ 30րդ թիւն և անմիջապէս բացի զայն, ինձ մնտեղով մի քանի Ամերիկացի բարեկամաց ուշադրութիւնն դըրուուած էր արդէն: Սոքա թոյլ չի տուին որ կարգամ գայն, գէթ հայերէն բաժինն, այլ անմիջապէս խըլցին ձեռքէս ու հետաքրքրութեամբ նախ վերնագիրն ու ազգային զինանշանն դիտեցին ու սկսան անգլիէրէն մասը կարգալ. բազմութիւն մը խառնեցաւ, թերթն ձեռքէ ձեռք կը պտտէր, անանկ որ շատ չ'անցած Ազատութիւնն հիննալ ըսկաւ: Պատ. Վան Լէննէփի գրքէն քաղուած յօդուածն մեծ տխրութեամբ կարդացին տանք և ինչ ինչ տեղեկութիւններ ալ լսելէ վերջ գովեցին թերթն ու անոր խմբագրի աշխատութիւնն որ ընճեալ ազգի մը իրաւանց համար կը կըռուէր: Թուրք կառավարութեան գէմ. մեծ էր անոնց զայցոյթն և մանաւանդ երբ Պատ. Վան Լէննէփի նման մէկի մը գրուածն ունէին իրենց առջև:

Բայց հոս չ'վերջացաւ խորհրդին. շատ չանցած Նիւս և Սիթիքըն լրագրոյ իմրագիրն վրայ եկաւ, և թերթին անգլիսերէն մասը աչքէ անցուց և հաւանցաւ լրագրի ուղղութեան որն ըստ կարեւոր բացատրեցի իրեն: Սա տարակոյս չունի թէ պիտի գրէ ձեր լրագրի մասին:

Քաղաքիս միկրակալ եկեղեցւոյ քարոզիչն՝ պատ. Հուպթ, լսելով Ամերիկեան Հայ լրագրի մասին, թերթ մը խնդրեց մեզմէ և տուաւ՝ խոստանալով որ իւր ժողովրդին ցոյց տայ և խօսի այդ մասին: Ուրախ ենք ըսել թե Վերապատութիւնն իր առջի քայլերի մէջ կսկսի արդիւնք ցոյց տալ, և կը յուսանք որ Հայ ժողովուրդի ձեռնառութեամբ քիչ տանէն կատարելութեան կը հասնի և պատիւ կը բերէ ազգին ու մեր անուան:

Ա. ԿԱՅՄԵԱՆ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՏԻՍԱԲԹՈՓՀԱՆԷԼԵԱՆ
Ի ՓՐՕՎԻԴԵՆՍ

Փրովիան, 4 Փետր.
Քաղաքիս Բարեօրինակման Բե-
րութիւնն վերջերս հրաւիրեց Ուս-
թըրէն զՏիար Թովհանէսեան գալ
խօսիլ մեր ժողովին մէջ, Փետր. 2-ի
կիրակին: Արդոյ Ատենապետն Ուս-
թըրի Կաճառին, ուրախ ենք որ,
բարեհաճեցաւ ընդունել ընկերու-
թեան հրաւերն, և որչափ օրը ա-
ռաւոտեան ժամը 10-ի կառավարով
քաղաքս հասաւ: Տ. Յակոբ Բարակ-
եան և Պ. Ս. Սամուրեան որք կան-
խաւ կրօնական ի կայարան հիւրի
գալտեան, ընդունեցին հրաւիրեալն
ու առաջնորդեցին զայն ժողովրդա-
տեղին, որ կայարանէ քանի մը փո-
ղոցներ հետի է փառաւոր չէնքի մը
մէջ: Արդոյ հիւրի ժողովարարն միտ-
նելն քիչ վերջ ատենան բացուեցաւ
ու քանի մը խնդիրներ կարգադր-
ուելէ վերջ հրաւիրուեցաւ իրեմ: Իր
ատենախօսութիւնն որ տեսց իր
մէկ ժամ, մեծ համակրանք ընդու-
նուեցաւ և արդարեւ խորին տալա-
ւորութիւն գործեց ժողովուրդին
վրայ: Իւր նիւթն Հայկական խնդի-
րն էր, որոյ այժմ ինչ գոյն և ինչ
կարեւորութիւն ստանալն բացատրեց
իր պարզ և համակրելի ոճով: Ի մէջ
այլոց ըսաւ ատենաբանն «Ամերիկայի
և Եւրոպայի Հայոց շարժումն մեծ
գործ տեսաւ, և ոչ միայն Սուլթանի
կառավարութեան այլ և բոլոր աշ-
խարհի ուշադրութիւնն գրաւեց, ա-
նանկ որ այսօր կը լսենք թէ Զանքեր
կըլլան մեր երկիրն բարենորոգելու:
Որոք ըրին այս ամենն, չէ՞մի Հայ
գաղթականաց բոլորքներն ու Հայ
Թեքերներն Ուստի մի վճատիք, ձեր
Զանքերն պարտաւոր չեն գնացած և չի
պիտի երթան ասկէ վերջ: Քաջ եղիք
և քաջալերեցէք մէկմէկ, քաջալե-
րեցէք մանաւանդ Հայ ազատ լրա-
գրութիւնն, մանաւանդ «Ազատու-
թիւն» թերթը որոյ խմբագիրն, ինչ-
պէս որ գիտէք, մեծ զոհողութիւն-
ներ Երած է և կընէ ց'այսօր: Նա իւր
անձ, իւր գրիչ, իւր գրամ և ամէն
ինչ նուիրած է ազգային սուրբ գոր-
ծին: Քաջալերեցէք զայն և կարգա-
ցէք Ազատութիւն ու Զանքէք ըլլալ
ազատ և ընել ձեր եղբայրներն ազատ
և ազատ: Տիար Թովհանէսեան իւր
յուզիչ վերջաբանով տիրեց մեր մրո-
քերուն և երբ բեմն թողոց ծախհա
րութեանց ձայնն սրահը լեցուց և
սոսա քիչմը ատեն լուսութիւն տիրեց:
Այս անգամ կարգը ժողովրդին էր,
որոց միջին քանիներ ալ խօսեցան ի
րենց գաղափարակից լինելն յայտնե-
լով այն խօսքերուն որ արտասանեց
Կաճառի մեծարելի ատենապետն:

Ժողովն փակուելէ առաջ Տիար
Թովհանէսեան կրկին անգամ խօսե-
ցաւ: Տ. Ատենապետի հրաւիրանք:
և այսպիսով վերջացաւ ժողովն որ-
ոյ նման քիչ անգամ տեղի ունե-
ցած է հոս:

Նոյն երեկոյ Տիար Մ. Թովհա-
նէսեան ժամը վեցի կառավարով մեկ-
նեցաւ քաղաքս՝ սիրելի յիշատակ
ներ թողլով մեր մէջ:

ՀԱՅԸ

ԿԱՐԵՆՈՐ ԱԶԳ

Մեր բաժանորդներէ և բարե-
կամներէ կը խնդրենք չ'ապահովեալ
նամակաւ թղթադրամ չի խաւրել
մեզ, զի դոցա կորսուելուն պատա-
խանաւ չենք մենք: Դրամ զրկելու
լաւ կերպ մէկ նաեւ մընի օրաւրը որ
ամէն կորսուելու վտանգէ գերծ ու
ապահով է:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՐԱՆԸ
ԵՒ ՄՈՎԱԼԵՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ

Վարժարանական արձակուրդնե-
րուն սովոր փափեցայ վերստին
այցելութիւն մը տալ իմ հինօրեայ
բարեկամիս, Բրիտանական Հանրա-
գիտարանին: Ի տես այդ հսկայ հա-
ւաքածոյին մարդ կը հիանայ մարդ-
կային մտաց աշխարհակալութիւն-
ներուն վրայ, և միանգամայն խորա-
պէս կը զգայ թէ ոչ ոք իրաւունք ու-
նի հպարտանալու իւր գիտութեան
վրայ, որչափ ալ մեծ լինի այն, քա-
նի որ դեռ այնչափ փոքր կը մնայ
այն ընդհանուր գիտութեանց համա-
գումարին քով, որուն տիրանալ
մարդոյ մահկանացուի չէ տուեալ,
մանաւանդ մեր դարուն մէջ՝ յորում
այնչափ ընդարձակ և այնչափ բազ-
մազան են գիտութիւնք, և այնչափ
սուղ է մարդկային կեանքն: «Եւսեմք
սուղ և արուեստ երկայն» ինչպէս
կըսէր Հիպոկրատ արդէն իսկ քսան
երեք դար յառաջ: Քսանէ աւելի
վիթխորի հատորներէ կը բաղկանայ
սոյն գերընտիր հաւաքածոյն զոր երկ-
նեւը համար գիտական աշխարհը
գրգռած է: Իւրաքանչիւր հատորի
սկիզբը կը տեսնուի երկար ցանկ մը
նոյն հատորին լրիւ տար յոգեւած-
ները խմբագրող մեծանուն գիտու-
ներու անունաց, գրական-գիտական
ընդարձակատար ռփրիանոս զոր կազ-
մելու համար հազարաւոր գիտուններ
միացած են, ինչպէս հազարաւոր գե-
տեր կը միանան կազմելու համար ու-
կեանսը: Երկնէր երկին և երկիրի
առասպելն է այս որ կ'իրականանայ,
միայն թէ այս անգամ ծնեալը բոցա-
հեր խարտիւղապէս պատանեակ մը չէ,
այլ նոյն իսկ դարուս գիտութեան
ըլյան է մարմին առած մեծախաւ ե-
րկնի մը տակ, հոյակապ կոթող
մը զոր ժամանակից գիտութեան
հսկայները կանգնած են իննեւտու-
ներորդ դարու սահմանագիծային վրայ,
գոգացել Բարեկնի հսկայից նման ի-
րենց անցքն յիշեցնելու համար ա-
պագայ սերնդոց: Եւ եթէ երբեք
բազմին մէկ ալեւտալի և ձախող բեր-
մամբ արդի քաղաքակրթութեան և
գիտութեան բոլոր արդիւնքներն ու-
չնչանային և միայն այդ հաւաքածոյն,
որ միայնակ պատուական և աշագիւ-
մատեանդարան մը կ'արժէ, ազատէր
համայնաւոր կործանումէն, ինքն
և եթէ բաւական պիտի ըլլար ոչ միայն
կատարեալ գաղափար մը տալու ար-
դի քաղաքակրթութեան վրայ՝ այլ
և ընդ հուսկ նորա աւերակաց վրայ
նոր մը կանգնելու՝ նման առաջնոյն:
Նաւարիէ որչափ որ կուգն այդ լայ-
նածաւալ ռփրիանոսին մէջ, վտան-
գելի որ դուն դեռ եղբրք չհասած
ուրիշ մը կրնայ աշխարհի շրջանն ը-
նել... առ նուազն տասն անգամ:
Ո՞չ ապաքէն անցեալներն լրագրեք
կը ծանուցանէին թէ Ամերիկայի օ-
րիորդ մը 70 օրուան մէջ աշխարհի
շրջանն ընելու ձեռնարկած և իրեն
մրցակիցներ իսկ ձեռնցած էր: արդ,
այդ նոր ամազոնը, որ անշուշտ ա-
ւելի կամ նուազ ուսեալ մէկն ըլ-
լաւ է—ինչպէս կըլլան ընդհանրա-
պէս նոր աշխարհին զաւակները, ո՞ր
սեւին ալ պատկանին—այդ Ամերի-
կայի յանդուգն ուղեորուհին կը-
սեմ՝ իւր լեզուով գրուած սոյն գը-
րական—գիտական աշխարհի շրջանը
ո՞չ թէ 70 այլ 700 օրուան մէջ իսկ
ընել յանձն առնելու չ'պիտի համար-
ձակի: Երեւակայի իսկ ամէն ուսմունք,
ամէն գիտութիւնք, ամէն արուեստը
և գեղարուեստը իրենց յատկացեալ
գլխաւորներն եւ յոգեւածներն ունին
անդ: և ինչպիսի՞ յոգեւածներ: Գիտ-
ւածած բանանք զոր օրինակ Մեծին
Նախնիքն ինչ նուիրեալ յոգեւածը, և
ահա առջեւին կեւել ընդարձակ կեն-

սագրութիւն մը նախնիքն, որ եթէ
առանձինն տալու էր՝ պիտի կազմէր
բաւական ստուար հատոր մը՝ որուն
վրայ պիտի կրնայինք գրել «Պատմու-
թիւն Մեծին Նախնիքն», հանգերծ
նորագոյն քաղաքագիտական, ազ-
մագիտական և այլ կարեւոր տեսու-
թեամբք: Բանամք կ'իթէին նուիրեալ
յոգեւածն, և պիտի գտնեմք հոգեւ-
անուն բանաստեղծին ընդարձակ և
մանրամասն կենսագրութիւնը: Բա-
նամք ուրիշ յոգեւած մը, զոր օրի-
նակ «Ալեկարա», և ահա առջեւին
պիտի ելնէ ընդարձակ Ալեկարա մը,
որուն չափ ընտիր Ալեկարայի իւր
լեզուին մէջ գէթ ինք հանգիւրած
չ'ըլլալը կը յայտարարէ ինձ անգ-
լիայի առաջնակարգ չափագէտ մը:
Վերջապէս ամէն յոգեւած, ընդհան-
րապէս խօսելով վարպետի գրչէ ե-
լած է: Ձեռնածութիւնն անգամ ի-
րեն նուիրեալ յոգեւածն ունի, և
եթէ պարտնայք ձեռնածութիւնը հանգի-
ւելին այդ հաւաքածոյին՝ անշուշտ
եմ որ զայրոյթով պիտի տեսնէին թէ
նոյն յոգեւածին անխորհրդ ապա-
զինակը յանդգնած է իրենց ճար-
տարիմաց հնարքներուն վրայն գաղտ-
նեաց քողը վերցնելու: Կան անգի-
երէն լեզուաւ ուրիշ Հանրագիտա-
րաններ ալ, զորօրինակ ձեռնարկ և
Ձեմպըրի Հանրագիտարանները սա-
կայն սոքա, թէ և իրենց տեսակին
մէջ ընտիր գործեր, Բրիտանական
Հանրագիտարանին քառորդին չափ
անգամ ընդարձակութիւն չունին և
ոչ ալ նորա կատարելութիւնները:
Կան նաեւ գաղղիկերէն լեզուաւ բն-
դարձակ և ընտիր Հանրագիտարան-
ներ, սակայն այն հաւաքածոյին չեն
հաւատարիւր: Իւրաքանչիւր հատո-
հատորի վերջ գրուած են աշխարհա-
գրական ընտիր քարտէզներ, հը-
րաշարուեստ գրոցով մը դրօշմուած
պատկերներ հնագիտական, ճարտա-
րարական, բնագիտական, կեն-
դանորանական, բուսաբանական և
այլն: և այլն: Աւելորդ իսկ է յայտ-
նել թէ այն Հանրագիտարանն Անգ-
լիոյ և Ամերիկայի հանրային և մաս-
մատենագրարանաց գլխաւոր գործն է,
և ամէն կարգի գիտնոց ձեռքին տակ
անհրաժեշտ օժանդակ մը: Սակայն
եթէ ցուայի բան մը կայ մասնաու-
րաբար մեզ համար՝ այն ալ այնչափ
կարեւոր և հանրածաւալ հաւաքածոյի
մեր ազգին վերաբերեալ պատմական
և հնախօսական յոգեւածներուն իւր
բազմութիւնը կուտըմիթ գերմանա-
ցոյն յանձնուելն է, որ թէ և բազ-
մաշուտ գիտնական և մեր մասնաու-
որ յարգանաց իսկ արժանաւոր մեր
սրգի անցեալը իւր ուսումնասիրու-
թեան առարկայ Երած ըլլալուն հա-
մար, սակայն դժբաղդաբար Մովսէս
Խորենացոյ նման պատկառելի անձ-
նաւորութեան մը վրայ խօսած ատեն
գիտնականի մը վայելուչ չափաւ օրու-
թեան սահմանին մէջ մնալը կը մառ-
նայ: Արդարեւ բացէք «Մովսէս Խո-
րենացի» յոգեւածը, այդ գիտնա-
կանին գրչէն ելած, և ցաւ ի սիրտ
պիտի տեսնէք որ Մեծն Սահակէն և
Մեծն Մեդրուպէն անմիջապէս յետոյ
մեր գրականութեան ամենէն բազ-
մերաւոր հայրը, իսկ յաջա Եւրոպացի
գիտնոց մեր նախնի գրականութեան
ամենէն մեծ պարծանք, այնպէս իմն
նկարագրուած է անգ իրրեւ թէ կա-
մաւ խեղճութեամբ ըլլար զպատմու-
թիւն: Արդարեւ չէ մոռցած կուտը-
միթ գրուատեւ նաեւ նորա մեծ հըմ-
տութիւնը, սակայն եթէ լոկ նորա
պատմութեան քննադատութեան
սահմանին մէջ մնացած ըլլար՝ ոչ
միայն կը ներկինք իրեն այլ նաեւ
չնորհակալ իսկ կըլլայինք: Գի ոչ ինչ
ի մարդկային գործոց ազատ է ի վրի-
պանաց և հետեւաբար ի քննադատու-
թեան, որ հզորագոյն գործիքն է ծա-
նօթութեան ճշմարտին: սակայն նա
այսչափով չ'ըստականանար: այլ նա-

և կ'արշաւէ նորա անձնական ար-
ժանապատուութեան սահմանին մէջ
որ ոչ ումեք կրնար ներելի ըլլալ: և
աւելի ևս կուտըմիթի նման մեծա-
նուն գիտնոց մը: Ընթերցողք ան
շուշտ հասկցան թէ կոյր ազգասի
րութիւնը չէ որ ըսել կուտայ ին-
այս խօսքերը: քանզի եթէ ամէ
պատմական վրիպակներու համար հե-
ղինակին խաբեայի մը գեր ընծայե
հարկ ըլլար՝ թերեւս աշխարհի մէ
ոչ մէկ պատմագիր խնայել պիտի
ստիպուէինք: Իրրեւ մարդկային գործ
և մանաւանդ ամենագիտարան մը
նարկութիւն մը Խորենացոյն գործը
ոչ թէ սխալներ պարունակելուն հա-
մար պէտք է զարմանալ, այլ այն ա-
տեն պէտք էր զարմանալ եթէ բոլոր
րովին գերծ ըլլար ի վրիպակաց, քան
զի այնպիսի գիտարին գործի մը կը
ձեռնարկէր, ինք «այդ ձեր և անպա-
րապ ի թարգմանութեանց», հաւա-
նալ, խոնջ և վատապաշտ զորով
րուան հարկանել և յաջողութեամբ
ի գլուխ հանել և ոչ իսկ հնագիտա-
կան նկարագրայի մը համար գիւրիւն
գործ պիտի ըլլար, մանաւանդ ի ժա-
մանս: և աշխարհի յորում կ'ապ-
րէր Խորենացին, որով Մարիաւ-
եան պատմութեան ստոյգ կամ սխալ
ըլլալուն խնդիրը, որ դեռ վէճի
ներքեւէ հնապատու մասնագիտաց
մէջ, և յորոց մին կամ միւսը կրնայ
իրաւունք ունենայ ի վերջոյ առանց
ստուեր ձգելու Խորենացոյն ան-
կեղծութեանը վրայ, — զի սխալի և
խաբել երկու տարբեր բաւեր են—
կան նոյն իսկ Արշակունեաց պատ-
մութեան վերաբերեալ ինչ ինչ կէ-
տեր յորոց յոմանս Խորենացոյն վրի-
պած ըլլալու և յոմանս բոլորովին
անգիտանալու մասին վերջնական վը-
ճիւղը տուած է այսօր բազմապատկե-
պատմագիտութիւնը: Բայց ո՞ր պատ-
մագիրն է այն որ երբեք վրիպած չէ
կամ ընդգրկած է իւր պատմութեան
վերաբերեալ բոլոր գէպքերն: մեք
իրրեւ օրինակ մէկ քանի օտարազգի
մեծագոյն պատմագիրներ միայն յի-
շենք՝ խօսքերին չերկարելու և յոգ-
եւած իւրոյն նպատակն եղող եզրա-
կացութեան շուտով յանգելու հա-
մար:

Շարունակելի ԾԱԿՈՒՄ ԱՐԱՊԵԱՆ

ԿԻՒԼԻԻԶՄԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Պատիւ ունինք ծանուցանել
Հայ հասարակութեան թէ խմբա-
գրութեանս քով կը վաճառուի
այժմ կիւլիւզար Հայ աղջկան եր-
կու տարբեր դիրքով հանուած
ընտիր արւեստիչներն գիւրամատ-
չելի գներով: Ու պատկերներու
տակ դրօշմուած կան կիւլիւզարի
անունը, տարիքն ու այլ ծանօթու-
թիւններ անգղ. լեզուով, նոյնպէս
ալ պատկերներ իւրեւ կողմն տը-
պագրեալ կայ Լոնտոնի «Տէյլի
նիւս» լրագրոյ 89 օգոս. 27 թուին
մէջ հրատարակեալ մեծանուն Մար-
գարիին՝ Վ. Կլաւարթընի «Թըր-
քական տնդութիւնք ի Հայաս-
տան» վերնագրով հանրածանօթ
նամակէն կիւլիւզարի վերաբերեալ
քաղուած մը: Ամէն Հայ պէտք է
որ ունենայ այս պատկերներէն,
որոց հատը կարծէ 20 սենթ կան-
խիլ՝ առանց թղթատարի ծախսուց:

